

MOWIĄCY (351) *part praes act*

mowiący (290), **mowiąc** (60), **mowięcy** (1); *mowiąc BierEz, PatKaz II, BielŻyw* (2), *WróbŻółt, SeklKat, MurzHist, RejWiz, RejFig, RejZwierz, BielKron* (12), *GórnDworz* (4), *MycPrz, KochTarn, ArtKanc, KołakCath, GosłCast* (2); *mowiący : mowiąc OpecŻyw* (5:3) *PatKaz III* (1:1), *KrowObr* (3:3), *Leop* (12:3), *BibRadz* (12:2), *RejAp* (25:4), *RejPos* (9:1), *BudNT* (13:1), *ModrzBaz* (3:1), *SkarJedn* (6:1), *SkarŻyw* (13:3), *CzechEp* (16:1), *WujNT* (76:3); *mowiąc: mowięcy BielKom* (1:1; B8v).

mowiąc (59), *mowiąc* (1) *SeklKat* K.

-o- (11), -ó- (9); -o- *MurzHist*; -ó- *OrzQuin* (3), *BiałKat* (2), *GosłCast* (2); -o- : -ó- *MurzNT* (1:1), *Mącz* (9:1).

sg m N mowiący (35), *mowiąc* (6); -ąc *RejFig, BibRadz, SkarJedn*; -ący : -ąc *SkarŻyw* (2:1), *WujNT* (7:2). ◇ *G mowiącego* (44), *mowiąc* (5); -ąc *PatKaz III, BielKron* (3); -ého : -ąc *OpecŻyw* (1:1); ~ -ého (2), -(e)go (42). ◇ *D mowiącemu* (12); -emu (1), -(e)mu (11). ◇ *A mowiącego* (70), *mowiący* (36), *mowiąc* (15); -ąc *BierEz, BielŻyw* (2), *KrowObr, RejWiz, BielKron, RejAp* (2), *GórnDworz* (2), *RejPos, ModrzBaz, CzechEp, KochTarn, GosłCast*; ~ -ého (1), -(e)go (69). ◇ *I mowiącym* (3). ◇ *f N mowiącą* (1) *BudNT*, *mowiąc* (1) *WujNT*. ◇ *G mowiąc(e)j* (3), *mowiąc* (1) *GosłCast*. ◇ *A mowiącą* (5), *mowiąc* (3); -ącą *OpecŻyw, RejZwierc, CzechEp, SkarKaz*; -ąc *BielKom, KołakCath*; -ącą : -ąc *SkarŻyw* (1:1). ◇ *L mowiąc(e)j* (1). ◇ *n N mowiące* (6), *mowiąc* (4); -ące *BiałKat, BudNT, SkarŻyw, LatHar, WujNT*; -ąc *SeklKat, BielKron, ArtKanc*; -ące : -ąc *RejAp* (1 : 1); ~ -e (1), -(e) (5). ◇ *G mowiąc(e)go* (2) *RejAp, WujNT*, *mowiąc* (1) *OpecŻyw*. ◇ *A mowiąc(e)* (7), *mowiąc* (2); -ąc(e) *SkarŻyw, WujNT* (3); -ąc *RejAp*; -ąc(e) : -ąc *BudNT* (3:1). ◇ *I mowiącym* (1) *BiałKat*, *mowiąc(e)m* (1) *GórnRozm*. ◇ *pl N m pers mowiący* (10), *mowiąc* (2) *WróbŻółt, Leop. subst mowiąc(e)* (4). ◇ *G mowiących* (18), *mowiąc* (11); -ących *Leop* (4), *Mącz, RejAp* (2), *BudNT* (2), *ModrzBaz, Calep, WujNT* (6); -ąc *BibRadz, BielKron* (5), *GórnDworz, MycPrz, SkarŻyw*; -ących : -ąc *KrowObr* (1:2). ◇ *D mowiącym* (3). ◇ *A m pers mowiące* (14), *mowiąc* (6), *mowiących* (1) *GrzegRóżn, mowięcy* (1) *BielKom*; -ące *TarDuch, FalZioł, HistAl* (2), *Mącz, RejPosWstaw, BudBib, BudNT, WujNT* (4); -ąc *MurzHist, Leop* (2), *BielKron, GórnDworz*; -ące : -ąc *OpecŻyw* (2:1); ~ -é (2), -(e) (12). *subst mowiąc(e)* (8), *mowiąc* (2) *PatKaz II, RejZwierz*. ◇ *I m mowiąc(e)mi* (3). ◇ *L mowiących* (2). ◇ *du A m pers (cum nm) mowiąc* (1) *BielKron* 383v.

Sł stp s.v. mowić, Cn notuje, Linde XVII w. (z Cn) s.v. mowić.

1. Posługujący się słowami w porozumiewaniu się ustnym lub pisemnym (342) :

a. Używający mowy, języka; władający jakim językiem (6) : *SarnUzn* D; nie może być/ aby to dziecię miało mowić/ ktoreby ludzi nigdy mowiąc nie słychało *GórnDworz* Ff3; [ponieważście się z Chrześciańskiej miłości a przyiazni/ tego niemowiącego N. [tj. chrzczonego niemowlęcia] ięły/ y zaśtepuiecie go wtei iawnei Chrześciańskiej sprawie/ raczcież tedy na miefcu iego odpowiadać/ aby znaiono było/ na co wždy ochrzczony będzie. *UstKościel* 101v].

Wyrażenie: »mowiący językiem [jakim], językami« [szyk 2:1] (2:1): *BielKron* 7v; Dziś ich [dawnych Bułgarów] ośtátki łą nád czarnym Morzem/ między Przekopfką Hordą á Wołochy/ ktorzy śie zowią Belfarabami/ Słowieńfkim ięzykiem mowiący. *StryjKron* 105; słyszeli ie [apostołów] mowiące ięzykami [loquentes linguis] y wielbiące Bogá. *WujNT Act* 10/46.

α. W funkcji rzeczownika (1) :

Wyrażenie: »trzemi językami mowiący« [prawdopodobnie łacińskim, greckim, hebrajskim] (1): Trilinguis, Qui [...] tribus loquitur linguis – Trzemi iezikami mowiąci. *Calep* 1086b.

b. Zabierający głos, wypowiadający się, przemawiający, podający do wiadomości, omawiający, oznajmujący, głoszący, nauczający, rozmawiający; zwracający się ze słowami; loquens *Mącz* (259) : *OpecŻyw* 144v; *MurzHist* Q2; *MurzNT Matth* 2/18; *KromRozm III* C; Człowiek każdy roſtropny/ nie rad błaznow widzi/ Gdzye ye ſłyſzy mowięcy/ ſam ſie zá nie wſtydzi. *BielKom* B8v, E2v; *KrowObr* 118v; *RejWiz* 99; *Leop Ez* 10/5, *Ioann* 1/37; *Mącz* 149c, 507d; *SarnUzn* D; *Górndworz* M7; Słyſzałli (ktory) lud głos Bogá mowiącego [vocem Dei loquentis] zpoſrodku ognia *BudBib Deut* 4/33; *CzechRozm* 188 [2 r.]; ktorzi [aeropagici] w ciemności/ nie ná ſwietle ſády ſpráwowáli: áby dáli znác/ że nie ná mowiące oſoby/ ále ná ſáme mowy [non dicentium, sed rerum quae dicerentur] baczenie máią. *ModrzBaz* 87v; *SkarJedn* 158; *SkarŻyw* 47; *CzechEp* 154; *WujNT Ioann* 1/37, *Act* 2/11, 14/8; [Kalwiniſci chcą ſłuchać] iedno co Syn Boży mowi y náucza. Y gdy ich pytamy: gđzie go ſłyſzą mowiącego? powiádaia: w piſmie y Ewángeliey. *SkarKaz* 118a; *VotSzl* C4v; Nieſłyſzelichmy nigdy/ páni náſza ciebie Mówiąc grzecniéy *GosłCast* 38; Słyſzę/ zdami ſie/ mówiąc iákiegoſ człowieka. *GosłCast* 63.

mowiący co (20): Więc záſię dzieći piegżiny/ [...] Mátcie wſzytko powiádały/ Co mowiąc chłopa ſłyſzáły. *BierEz* O; *OpecŻyw* 176; Czini [melankolija] ludzi ſmutne á gniewliwe/ ledaczo mowiącze/ á ſpiacze. *FalZioł* V 54; *BielŻyw* 30; *Leop ZZ3v*; *RejFig* Ee3v; komu tu przyſtoyniey wierzyć: tobieli z tobie rownymi/ rzecz przeciwná ſłowu Bożemu/ mowiącemu? *CzechRozm* 54; *SkarŻyw* 76; z was ſámych powſtána mężowie mowiący rzeczy przewrotne [loquentes perversa; mowiący przewrotności *WujNT Act* 20/30] *CzechEp* 352, 21; *WujNT Act* 20/30. Cf »mowiący kłamstwo«, »nic nie mowiący«, »prawdę mowiący«, »mowiący ſłowa [jakie]«.

~ *Dopełnienie bliſsze w postaci przysłówka* [w tym: tak(o) = 'to', w odniesieniu do treści wypowiedzenia poprzedzającego (2)] (3): O paⁿno czyſtá/ iakis ty tedy ſmętek miała/ gdys ty żydy tako mowiątz ſłyſfála. *OpecŻyw* 143; ile kroć kto w. m. zle o białychgłowach mowiącz wſłyſzy/ tyle kroć niedobrze o ſámych w. m. rozumieć muſi. *Górndworz* N; *CzechEp* 210. ~

mowiący do kogo [w tym: z przytoczeniem (5)] (7): *HistJóz* Ev; *BiałKaz* E3; *SkarŻyw* 126; *CzechEp* 98, 268; *KochTarn* 78; ábyſmy ſámego Bogá náſzego nie tylo do nas mowiącego ſłuchać: ále y nań pátrzyć [...] mogli. *SkarKaz* 487b.

mowiąc od kogo [= w imieniu czyim] (1): Poniewaſz Pryncypał/ á prokurator od pryncypála mowiąc/ iedná rzecz ieſt *SkarJedn* 57.

mowiący komu [zawsze z przytoczeniem] (2); *PatKaz II* 85; Ten widział [...] ániola Bożego wchodzącego do ſiebie/ y mowiącego iemu [dicentem sibi; mowiącego k ſobie *Leop*]; Korneliufzu. *WujNT Act* 10/3.

mowiący ku komu (2): wezrzy tu na krolową niebieſką/ [...] mowiątzá ku ſynowi *OpecŻyw* 137; *HistRzym* 99v.

mowiący przeciw komu, naprzeciwnie czemu (2): gdy Cesarz pogański Iulianus/ wpływał flugę iednego mówiąc nąprzećiwko temu kropieniu albo omywaniu/ tedy go kazał włádzić *KrowObr* 72; *WujNT Act* 6/11.

mowiący po jakimu [w tym: z przytoczeniem (1)] (3): Prułki Miłtrż poślął krolowi dwu poślú [...] s tym poelłthwem po Niemiecku mówiąc: Sławny Krolu/ Vlryk Miłtrż Prułki poślął ci dwa mieczá *BielKron* 383v, 96v; Kto ią po Grecku mówiącą flýłzał *SkarŻyw* 195.

mówiąc o co (1): Był mąż w wierze prołty/ nabożny/ [...] ze wśzytkimi pokoy záchowuiąc/ á o prawdę mówiąc/ y wśtá bálwochwálcow zámýkáiąc. *SkarŻyw* 328.

mowiący przez kogo [= za pośrednictwem kogo [w tym: z przytoczeniem (2)]] (10): *RejPos* 298v; *GrzegŚm* 65; *SkarJedn* 81, 118; fluchaymy Bogá fáme⁸⁰ z dawná przez Proroká mówiącego *CzechEp* 331, 286 [2 r.]; áby fię fpełniło/ co powiedżiano ielt od Páná przez Proroká mówiącego [per prophetam dicentem]: Z Egiptu wezwałem Syná moiego. *WujNT Matth* 2/15, *Matth* 1/22, s. 5.

mowiący między kim [między sobą = jeden do drugiego] (1): Komedia/ To yełt/ wymyflona rzecz/ [...] ktora bywa przes wywiedzenie gry/ á flprawę perłon między sobą mówiących *Mącz* 61d.

mowiący z kim [w tym: z sobą = nawzajem jeden z drugim (2)] (10): *BielŻyw* 30; *RejJóz* N4v; Alexander tedy widząc ony welpólek s sobą mówiące [inter se mutuo loqui; yłze ony rozmawyaya myędzy szobą *HistAl* 1510/208] porozumiał iż o nim mowili. *HistAl* F2v, Fv; *GroicPorz* 11; Rozmowy mężá z niewiáłtą nie nieuyrzy [!] żadny mówiąc ná vllycy. *BielKron* 261; *OrzQuin* F3v [2 r.]; *RejPos* 294; *CzechRozm* 46.

mowiący o kim, o czym [w tym: z przytoczeniem (1)] (13): Dwieia ijdącym w drodze/ Mowiącym o bodze [...] Vkázał fię ijm [Jezus] prawie. *OpecŻyw* 172; *KrowObr* 65v, 66; *GrzegRóżn* D2, I; *Górndworz* M7; *GrzegŚm* 65; *CzechRozm* 33v, 132; przyciągnie Turek [...] Ach áż mię ftrách bierze o tem mówiąc [horrore perfundor, haec referens] *ModrzBaz* 128; *CzechEp* 21, 301; *WerGośc* 212.

mowiący w kim [= przez kogo] (4): *BudNT* 2.Cor 13/3; *SkarŻyw* 538; *WujNT* 2.Cor 13/3; kogoż ludzie flucháć mieli? Pewnie tegoż Chryłtułá w pośláncách fwoich y w Apołtołách mówiącego *SkarKaz* 118a.

Z przytoczeniem wypowiedzenia oznajmującego [w tym: z zapowiednikami: tak (4), te słowa (1), temi słowy (1)] (63): tego yełt ten vyuod Szwyátého augułtina mouyącz Taky kozdy yełth yako to czo myluye *PatKaz* III 144v; Iezu ien z przykazania Piłathowego Oto człowiek mówiącego) flzkaradzie vkazany milczáles. fmi. fię nad nami. *TarDuch* C4v; *LibMal* 1554/188v, 189; *Leop Gen* 26/20, 31/1, 2. *Reg* 5/6, *Is* 9/8, *Ier* 44/26; *BibRadz Matth* 1/21, 13/35; Papież poślął do Niemiec trzech Bifkupow z Indultem/ áby namawiałí Luteryany kapłany ná Rzymłką wiárę/ [...] ále niekthorych ná tho niemogli przywieść/ mówiąc: lepiey ielt Bogá flucháć niż ludzi *BielKron* 234, 30v, 41; *RejAp* 49, 130v [2 r.], 138; *RejPos* 25v; *BudBib Ier* 44/26; *BudNT Matth* 2/17, 22/31; *ModrzBaz* 52v; *SkarŻyw* 195; *CzechEp* 121, 250, 282; *NiemObr* 96; Sluchay teź iedno Ezáiałzá o tym mówiącego temi flowy: Biádá wam ktorzy wśtáiećie ráno ná opilłtwo *WerGośc* 212; *LatHar* 330, 697, 704; áby fię wpełniło to co ielt rzeczono przez Proroká mówiącego: Rozdzielili tobie odźienia moię *WujNT Matth* 27/35, *Matth* 2/17, 8/17, 12/17, 13/35, 22/31 (13); *SkarKaz* 159b, 160b. Cf *mowiący do kogo; komu; po jakimu; przez kogo; o kim; »mowiący głosem wielkim«, »wołający i (a) mówiący«.*

Ze zdaniem dopełnieniowym [w tym: z zapowiednikiem i odpowiednikiem tak(o, -że) (3), ono (1); iż (6), co (2), jako (1), że (1), żeby (1)] (11): Nigdyśmy tako nieflyffeli człowieka mowiątz/ iako ten mowi. *OpecŻyw* 76, 189; *BielKron* 154; *RejPos* 22; Duch mądrości/ nie może słuchać/ fyná mowiącego czegoby nie wiedział. *SkarJedn* 280; *SkarŻyw* 143; Tego [Jezusa] náležliłmy odwraciącego (od zakonu) narod náłz/ [...] y mowiącego/ żeby był [że on iełt *WujNT*] Chryštułem krolem [*dicentem se Christum regem esse Vulg Luc* 23/2]. *LatHar* 722; Czyli nie wierzą Pánu Chrištułowi mowiącemu: Iż iármzo iego łodkie iełt y brzemię iego lekkie? *WujNT* 827, *Luc* 23/2, *Act* 6/14, s. 717.

Z połączeniem zdania dopełnieniowego z przytoczeniem [iż(ci)] (3): był [Ezechiasz] pociełzon od Ezáiałszá mowiąc/ iżci Pan bog porázi twoie nieprzyiaciele. *BielKron* 89v, 158v; *RejPos* 25v.

W połączeniu szeregowym (1): z iákim łumnnieniem będąc [ksiądz kanonik] ták krwie niewinnych owieczek Chriřtusowych prágnałym/ y ták gorliwie y všilnie ná nie inřtyguiałym y o nich wřzytko złe mowiącym y onych potępiáiałym [...] śmiał by to łobie przyczytác: iż iełt łynem Bożym *CzechEp* 21.

W charakterystycznych połączeniach: mowiący bezpiecznie, dowodnie, grzecznie, osobiłwie, poważnie, przepiecznie.

Wyrażenia: »głosem człowieczym mowiący« (1): gdyż nieme bydlę [...] głosem człowieczym mowiące [*hominis voce loquens*]/ záháłmowałó łzaleáłtwo onego proroká. *WujNT* 2.*Petr* 2/16.

bibl. »mowiący głosem wielkim« = *dicens voce magna PolAnt*, *Vulg* [zawsze z przytoczeniem] (3): wřlyřzałem Anyoła [...] mowiącego głosem wielkim [*dicentem voce magna PolAnt Apoc* 8/13]: Biedá/ biedá/ biedá miełzkaiałym ná ziemi *RejAp* 75; *WujNT Apoc* 5/12, 8/13.

»mowiący imieniem [czyim]« (1): ázałz to nienaważnieyřza/ widźcieć Bogá/ ábo ánioła imieniem iego co czyniałcego/ ábo mowiącego *CzechRozm* 188.

»mowiący na jawie« (1): Więcý wierzę iednemu Dionyzyułowi Biřkupowi/ przez łen ze mną mówiącemu/ á niřli wřzyłtkim Połłom Seymu Wářiźáwłkiego/ mówiącym ze mną ná iáwie. *OrzQuin* F3v.

»mowiący [jakim] językiem (a. języki, a. językami)« = *loquens linguis Vulg* [szyk 5:2] (7): Bo flyřfál iedeⁿkaždy ł nich ięzykiem łwym ie mówiącé [*lingua sua illos loquentes Vulg*; á oni mowią ięzykiem iego. *Leop Act* 2/6], *OpecŻyw* 175v, 176; flyřfeli ludzie mowiącze Greckim ięzykiem [*homines lingua Graeca loquentes*; lyvdzye mowycz greckym yázykyem *HistAl* 1510/499] *HistAl* M4v; *Leop ZZ3v*; *RejPosWstaw* [143³]; flyřzelifmy ie [apostołów] mowiące ięzyki náłzemi wielmożne łpráwy Boże [*loquentes nostris linguis magnalia Dei*], *WujNT Act* 2/11, *Act* 2/6.

»mowiący kłámstwo, krzywdę« [szyk 1:1] (1:1): bo powřtáli ná mię łwiádkowie łżywi/ y mowiący krzywdę [*testes mendaces et loquuti sunt iniquitatem*; mówiący krzywdę ábo kłámstwo *WujBib* 571a marg]. *BudBib Ps* 26/12 : ođłtápią niektorzy od wiáry/ przyłtawiając do duchow obłędiłwych [...] w pokrytości kłámłtwo mowiących [*loquentium mendacium*] *WujNT* 1.*Tim* 4/2.

»nic nie mowiący« = *milczący* (1): Nie połłał do nich [do pasterzy] Anyołow z łłowy y z łpiewaniem: ále gwiazdę nic niemowiącą po nie połłał. *SkarKaz* 518a.

»prawdę mowiący« (2): co Pan Kryłtus Syn Boży/ Duchowi nietzyřthemu/ prawdę mowiącemu ođpowieđział tymi łłowy. *KrowObr* 52; *LatHar* 316.

»przez przypowieści mowiący« (1): mało nie wszędy znáyduiemy go [*Chrystusa*] przez przypowieści mowiącego. *RejAp* 3.

»w pysze i w wysokiej myśli mowiąc« (1): dowiefie wżyftek lud *Effráim*/ [...] w pyłze y w wyfokiey myfli/ mowiąc [*in superbia et magnitudine cordis dicentes*]: [...] będziem budować kwádratowym kámieniem *Leop Is* 9/8.

»przez sen mowiący« (1): *OrzQuin F3v*. Cf »mowiący na jawie«.

»mowiący słowa [*jakie*]« (1): iżełmy go fłyłzeli mowiącego fłowá bluźnierłkie [*dicentem verba blasphemiae*] przeciw Moyzełzowi y Bogu. *WujNT Act* 6/11.

bibl. »mowiący w uściech [*czyich*]« (2): nie fráfuy fie nic miły Moizełzu co małz mowić/ ia będę Bogyem mowiącym w włciech twoich. *RejPos* 298, 283v.

Szeregi: »czyniący abo mowiący« (1): *CzechRozm* 188. Cf »imieniem [*czyim*] mowiący«.

»mowiący i uczący« (1): iż im [*twórcom herezji*] więcey wierzą niżli Chriřtułowi mowiącemu y vczącemu w kościele fwoim. *WujNT* 103.

bibl. »wołający (głosem wielkim) i (a) mowiący« (2): *RejAp* 53; Podobni łá chłopiętom ná rynku siedzącym/ y do siebie wołaiącym/ y mowiącym [*loquentibus ad invicem et dicentibus*]: Gráliřmy wam ná piłczczáłkách/ á nie táncowáliřcie *WujNT Luc* 7/32.

W przen (11) : Aleřcie przyřtąpili [...] Y do Ieřulá pořrzedniká nowego teřtámentu/ y do pokropienia krwi lepiey mowiącey [*melius loquentem*] niżli Ablowá. *WujNT Hebr* 12/24.

W porównaniu: *RejAp* 46v. Cf »trába mowiąca«.

Wyrażenia: *bibl.* »mádrořć mowiąca« (1): Dionizius Kártuzyan/ piłzac ná Przypo. 8. przywodzi mádrořć ták mowiąca/ przez ktorá [...] zmyřła łobie řyná Bożego *CzechEp* 254.

»trába mowiąca [*z kim = do kogo*]« (1): głos pirwřzy/ ktorým fłyłzał/ iáko tráby mowiącey ze mná [*tanquam tubae loquentis mecum Vulg, PolAnt*; iákoby tráby gadáiącey zemná *WujNT Apoc* 4/1] rzekąc: Wřtáp łam *RejAp* 46v.

bibl. »usta, gęba mowiące (-a)« [*w tym: co* (5)] (5:1); *RejZwierz* 76; *BibRadz Dan* 7/8; *RejAp* 107; á oto oczy iáko oczy człowiecze (były) w rogu onem/ y vřtá mowiące wiele [*os loquens grandia*; ... rzeczy wielkie *BibRadz*]. *BudBib Dan* 7/8; daná mu [*zwierzowi*] gębá mowiąca wielkie (rzeczy) y bluźnierřtwá [*os loquens magna et blasphemiam*] *BudNT Apoc* 13/5; *WujNT Apoc* 13/5.

Szereg: »żywy i mowiący« (1): Potrzebá/ iáko Philozoph rzekł/ *iuřtum animatum*, to ieřt řpráwiedliwořć żywey/ y mowiącey. *SkarKazSej* 698a.

Przen (36) :

a) Metonimicznie: okreřlane jest dzieło lub skutek myřli czyjeř zamiasi twórcy, autora. Zawierający, przekazujący pewne treřci utrwalone bąđ na piřmie, bąđ w tradycji ustnej [*w tym: w połączeniu z „słowo” (3), „pismo” (2), „prawo” (2), „proroctwo” (2); z przytoczeniem oznajmującym (5)*] (9) : Nie włayćie řłowom kłámiwym mowiąc [*in verbis mendacii dicendo*]/ Tu ieřt kořćioł Páńłki *BibRadz Ier* 7/4; *BudNT Iac* 2/23; Y řpełniło řię proroctwo mowiące (Záchá. 14.) To co ná wędzidle końłkim ieřt/ řwięte Bogu názwáne będzie. *SkarŻyw* 397; *ArtKanc B9v*; áby řię piřmo řpełniło/ mowiące: Rozdzielili łobie odźienia moie *LatHar* 735.

mowiący o czym (1): Constituczia seimv Piothrkowskiiego i Corunne prawa o thim mowiacze i ninieisą constituczią seimową ve wsisthkiem aprobuye *ZapWar 1545 nr 2646*.

W przeciwstawieniach: »niemy ... mowiący« (1): Prawo iest vrzędem niemem/ á Sędzia iest mowiacem prawem. *GórnRozm F*.

»słowo mowiące ... rodząca persona, słowo rodzące [= łac. „logos” „verbum” oznaczające w teologii chrześcijańskiej Syna Bożego jako drugą Osobę Boską Trojcy Św.]« (2): [*Pismo św.*] zowie tegóż Syná Bogá Oycá/ Słowem/ które ná początku było/ nie słowem mówiącym/ [...] ále ónym Słowem/ które był Bóg/ to iest rodząca perłoná *BiałKat a4*; wiesz/ iż słowo Boże iest Syn Boży: á nieśłowo mówiące/ ále słowo rodzące: które się wstáwicznje rodzi w mądrości Boskiego wmyśłu [...] (*Verbum Dei est Filius Dei: sicut verbum hominis est conceptio intellectus*. [...]) *BiałKat 106*.

b) *Metonimicznie*: określane jest zjawisko akustyczne zamiast jego niewidzialnego sprawcy. Brzmiący słowami, dający się słyszeć; *dicens PolAnt*, *Vulg* [w połączeniu z: „głos(y)” (25), „gromy” (2); z przytoczeniem oznajmującym (w tym: z zapowiednikiem: ty słowa (1)) (24), z połączeniem przytoczenia ze zdaniem dopełnieniowym: iż (1)] (27) : *PatKaz III 104*; y wślyżeli głos ná powietrzu mowiący [*vocem in aëre dicentem*; głos ... mowiącz *HistAl 1510/424*] ktokolwiek do tych drzew bliżey przytąpi śmiercią nagłą vmrze. *HistAl K7*; *MurzNT Matth 17/5*; *BibRadz 4.Esdr 12/17*, *Apoc 16/17*; wślyżałem głos od czterzech zwirząt/ mowiący: Iż Chenix pńzenice zá pieniądz ieden *RejAp 58*, 101, 174v; *SkarŻyw 28*, 58; oto głos z obłoku mowiący [*vox de nube dicens*]: Ten iest moy Syn miły *WujNT Matth 17/5*, *Matth 3/17*, *Mar 9/7* [6], *Luc 9/35*, *Ioann 12/28*, *Act 7/31* (11).

mowiący do kogo (1): pirwey nam powiedział/ iż w niebie s kościoła ślyżał głosy mowiące do siebie *RejAp 185v*.

mowiący ku komu (2): wślyżał głos k łobie mowiący: Iest inny dośkonalfzy niżli ty. *SkarŻyw 51*; głos ślyżę w światłości/ Ku mocy Bożey mowiac te słowá w ćichości. Mocy Boża/ Zywioly otoć wstępuią *KołakCath B3v*.

W porównaniach (2): wślyżałem głos [...] iáko gromow wielkich/ mowiących: Alleluia *RejAp 155v*; ślyżałem iáko głos rzefzey wielkiej/ [...] y iáko głos wielkich gromow / mowiących [*sicut vocem tonitruorum magnorum dicentium*]; Allelu-Ia *WujNT Apoc 19/6*.

Szereg: »wołający, mowiący« (1): wślyżałem głos wielki zá łobą wołaiący iáko trąby/ mowiący: Iam iest Alphá y Omegá. *RejAp 10*.

a. *W funkcji rzeczownika* (38) : *KrowObr C4*; wślyśláł^m głos mowiącego [*audivi vocem loquentis*]/ A rzekł do mnie *Leop Ez 2/1*; *Mącz 148c*; *BiałKaz G3*; áza nie więcej się łamey łzczerości rzeczy mamy trzymać/ niżli mnostwá mowiących [*pluralitatem dicentium*]? *ModrzBaz 30*; *CzechEp 153*; *Echo* pogłósie leśne co po mowiących pomawia. *KlonŻal A4 marg*; *Calep 133a* [2 r.], 1014a, 1024b, 1115a; *WujNT 612 marg*.

mowiący co (10): *BielŻyw 11*; *Morologus*, Kłękot/ ládá co mowiący. *Mącz 232b*, 284d; *Calep 131a*, 516b. Cf »mowiący pokój«, »mowiący prawdę«, »mowiący kłamstwo, fałsz«.

~ *Dopełnienie bliższe w postaci przysłowka* (2): Lecż to inne cztery [*punkty wyznania wiary*]/ wolnie á vprzeymie wyználi/ iż ták iest/ á inaczej mowiący/ przekłęci łą. *SkarJedn 275*. Cf »dobrze mowiący«. ~

mowiący co na kogo (1): bluźnierstwo ná Duchá S: mowiacemi [nas katolików] zowią *SkarJedn* A4v.

mowiący do kogo (2): Y słyśiałem mowiącego do mnie [*loquentem ad me*] z domu/ á mąż stał podle mnie. *Leop Ez* 43/6, *Ez* 2/2.

mowiący ku komu [z przytoczeniem] (2): ia przyśłę [!] nocy widziałám mowiącego ku mnie. Iutro ty y mąż twoy y synowie twoi ku mnie przydziecie. *HistRzym* 127v; *BudNT Hebr* 7/20.

mowiący o kim, o czym (5): Ieśliże czo o kim mowiac vślyśisz, w myśli fwey to dobrze zchoway *BielŻyw* 11; *KromRozm II* y2v; Theologus, O bogu mowiący/ theolog y w piśmie świętym náuczony. *Mącz* [454]c; *Magniloquus* Qui magna loquitur – Mowiaci orzeczech wielkich. *Calep* 629b, 462a.

Z przytoczeniem (4): A czo przywodzą mowiący *Deus de Deo* zá fwoy grunt niechayże nam to pokażą gdyze to *expresse* w piśmie stoi *Deus de Deo*. *SarnUzn* Ev; *MycPrz II* A3v. Cf *mowiący ku komu*.

W charakterystycznych połączeniach: mowiący bluźnierstwo, chytrze, cudnie, gładko, lada co, łagodnie, proznie, spaniło, wdzięcznie.

Wyrażenie: »dobrze mowiący« (1): *Benedicus*, Dobrze życzący/ Dobrze mowiący. *Mącz* 87b.

»mowiący kłamstwo, fałsz« [*szyk 1:1*] (1:1): Zátráciśz mowiacie kłamstwo [*loquentes mendacium*] *BudBib Ps* 5/7; W obłudności fałsz mowiących [*falsa (marg) mendacium (–) loquentium*] *BudNT 1.Tim* 4/2.

»mowiący pokój« (1): Nie pociągay mię z niebożniki y zbrojącemi nieprawość z mowiacemi pokoy [*loquentibus pacem*] *BudBib Ps* 27/3.

»mowiący prawdę« [*szyk 1:1*] (2): Podobaią się Krolom vřta śpráwiedliwe/ y prawdę mowiącego [*loquentem recta PolAnt Prov* 16/13] miłuią. *BibRadz I* *2v; *WujNT* 338.

»z wywody [= z poparciem dowodami] mowiący« (1): Słuchałbych do wyeczorá o takich rzeczach z takimi wywody mowiącego. *KromRozm II* y2v.

Szeregi: »mowiący i rzekący« (1): słyśiałem mowiącego do mnie/ y rzekącego [*loquentem ad me et dicentem*]. Synu człowieczy iá ciebie posyłam do synow Izraelskich *Leop Ez* 2/2.

»mowiący albo uczący« (1): Auditorium Locus ubi audiuntur praeceptores, aut oratores. – Mieście dosłuchama [!] mowiacich, albo vczącich. *Calep* 113b.

W przen (1) :

Wyrażenie: »na wiatr [= bez pożytku] mowiący« (1): ieślibyście ięzykiem nie dáli mowy znáczney; iákoż będzie rozumiano co się mowi? bo będziecie ná wiátr mowiacemi [*in aëra loquentes*]. *WujNT 1.Cor* 14/9.

c. *Zwracający się ze słowami nakazu, polecenia; rady, perswazji; prośby; błogosławieństwa, pozdrowienia itp.* [w tym: z przytoczeniem zdania rozkazującego (35), ze zdaniem dopełnieniowym z odcieniem imperatywnym lub optatywnym: *aby* (2)] (62) :

mowiący do kogo (1): słyżę Apośtoła Páńského/ tak do nas mówiącego: Cóżkolwiek czynicie/ w imię Páńskie czynicie. *OrzQuin* M3.

mowiący komu [zawsze z przytoczeniem] (2): *Leop Gen* 31/24; iáko widział ániola w domu śwym śtoiącego y mowiącego mu [*dicentem sibi*]: Pośli do Ioppy *WujNT Act* 11/13.

mowiący ku komu [zawsze z przytoczeniem] (3): *RejAp* 56, 58; Y widziałem go [*Jezusa*] mowiącego ku mnie [*dicentem mihi*]: Spieśz się *WujNT Act* 22/18.

Z przytoczeniem [w tym z zapowiednikami: tak (2), tę rzecz (1)] (35): WróbŻółt L6; BielKron 42; RejAp 53, 56v, 58, 155; RejPos 1v; BudNT Luc 2/14, Apoc 5/13, 6/3, 5; Bo dobrego mistrza słuchał mówiącego: Nic nieosięgiwaycie na ziemi. SkarŻyw 119, 567; CzechEp 196, 250; WujNT Matth 21/4, Apoc 5/13, 6/1, 3, 5, 7, 19/1; na co się ono pismo ś. wkarza w niezbożnikach tak mówiących: Wciśnimy w bogiego y sprawiedliwego/ y nie przepuścimy wdowie PowodPr 64. Cf mówiący do kogo; komu, ku komu; »mówiący jakoby głosem gromowym«, »wołający a. wzywający a (i) mówiący«.

Ze zdaniem dopełnieniowym [aby (2)] (2): Alexander/ nathychmiał porozumiał [...] radę Demofstena mówiącego/ aby się przykazaniu Alexandrowemu nie sprzeciwiali [consilium Demosthenis dicentis ut ... obiurarent]/ a wżakże do nich list pisał tym kształtem. HistAl D6v; Przybytek świadectwa był v oycow naleznych na pufczy/ iako był rozrządził Bog mówiący do Moyselza; aby gi uczynił [sicut disposuit illis Deus loquens ad Moysen, ut faceret illud] wedle kształtu który widział. WujNT Act 7/44.

Wyrażenie: »mówiący jakoby głosem gromowym« = *dicens tanquam vocem tonitru* PolAnt [zawsze z przytoczeniem] (2): wślyżałem iednego ze czterech zwirząt mówiąc ku mnie iakoby głosem gromowym: Podź a patrż RejAp 56; BudNT Apoc 6/1.

Szereg: »wołający, wzywający a (i) mówiący« [zawsze z przytoczeniem] (2;2): Y kámionowali Szczepaną wzywającego Bogá/ y mówiącego [invocantem et dicentem]: Pánie Iezufie/ przymi ducha moiego. Leop Act 7/59; RejPos 22v; dzieci wołające w kościele/ y mówiące [clamantes ... et dicentes]; Hołánná synowi Dawidowemu WujNT Matth 21/15, Act 7/59.

Przen (24) :

a) Metonimicznie: określane jest dzieło myśli czyjej zamiast twórcy. Przekazujący przykazanie, zalecenie [zawsze w połączeniu z „pismo” a. „miejsce pisma”; z przytoczeniem wypowiedzenia rozkazującego] (2) : SeklKat K; Także ony mieyfca písmá rozdzielnie mówiące. Wierzyście w Bogá/ y w mię wierźcie. GrzegRóżn C3v.

b) Metonimicznie: określany jest „głos” zamiast jego niewidzialnego sprawcy. Brzmiący słowami nakazu, polecenia; *dicens* PolAnt, Vulg [zawsze z przytoczeniem wypowiedzenia rozkazującego] (22) : BibRadz Eccli 17/12; s ktorego ognia słyszał głos mówiąc: Moizelzu nie przyśtępuj blisko BielKron 28v; RejAp 148v, 155v; WujNT Apoc 1/11, 18/4, 19/5.

mówiący do kogo (3): Y wślyżeli głos wielki z nieba/ mówiący do nich [vocem magnam ... dicentem eis PolAnt Apoc 11/12]; Włthąpcy háyw. RejAp 93v, 81, 94v.

mówiący komu (6): BibRadz Apoc 9/14; álem wślyżał głos z niebá mówiący mi [vocem ... dicentem mihi]: Zápieczętu co mówiły siedm gromow WujNT Apoc 10/4, Apoc 9/14, 11/12, 14/13, 16/1.

mówiący ku komu (5): RejAp 84, 123, 130v; BudBib 4.Esdr 11/36; wślyżałem głos mówiący ku mnie: Włtań Pietrze WujNT Act 11/7.

Szereg: »mówiący [z kim = do kogo] i rzekący« (1): słyszałem głos z niebá zaśię mówiący ze mną/ y rzekący [vocem ... loquentem mecum et dicentem]: Idź/ a weźmi książeczki otworzone WujNT Apoc 10/8.

α. W funkcji rzeczownika [zawsze z przytoczeniem; w tym: z zapowiednikiem: tak (1)] (2) : Ieścże będzie wślyśány [...] głos mówiących [vox dicentium]: Wyznawaycie Pánu zaśtępow/ iż dobry Pan Leop Ier 33/11.

mowiący komu (1): vřzy twoie vřlyřzř fłowř třk tobie w třł mowiřcego/ Otho drogř chodřcie po niey *BibRadz Is* 30/21.

d. *Zwracajřcy siř z pytaniem* [zawsze z przytoczeniem pytania z wyłřczeniem retorycznych] (9) : Potymem fřlyřzřł gřos Přnř mowiřcego [*vocem Domini dicentis*]/ Kogoř pořlř [...] tedy m rzekř Otom iř/ pořli mnie. *BibRadz Is* 6/8; Sřlyřřłem ia was mowiřc [*audivi vos dicere*]: Ktho fie nam da miřř nřieř? *Leop Num* 11/18.

mowiřcy do kogo (3): kto fiř [...] z pokory pyta/ řby fiř nřuczył: iřko nřřwiřřzř Přnnř do řniołř mowiřc: Iřkoř to będziř? *WujNT* 330.

Przen: Metonimicznie: okreřlany jest „gřos” zamiast jego niewidzialnego sprawcy; brzmiařcy sřowami pytania; *dicens, loquens PolAnt, Vulg* [zawsze z przytoczeniem] (6) :

mowiřcy do kogo (4): *BibRadz Act* 9/4; *RejPos* 282v; vřlyřzřł gřos mowiřcy do řiebie: Szřwle/ Sřwle/ przecz miř przeřłřduieř? *WujNT Act* 9/4 [*Przekłřd tego samego tekstu BibRadz, RejPos*], *Act* 26/14.

mowiřcy komu (1): vřlyřzřłem gřos mowiřcy mi [*vocem dicentem mihi*]: Szřwle/ Szřwle przecz miř przeřłřduieř? *WujNT Act* 22/7.

mowiřcy ku komu (1): gdyřmy wřzytcy přdli nř ziemiř/ vřlyřzřłem gřos mowiřcy ku mnie y rzekařcy [*vocem loquentem ad me et dicentem*] Hebreyskř rzecřř. Saul/ Saul/ co miř przeřłřduieř? *BudNT Act* 26/14.

Wyrażenie: »mowiřcy jřzykiem [jakim]« (1): vřlyřzřłem gřos mowiřcy do mnie Zydowskim iřzykiem [*vocem loquentem mihi hebraica lingua*]: Szřwle/ Szřwle przecz miř przeřłřduieř? *WujNT Act* 26/14.

e. *Formułujřcy wypowiedzi (o stylu)* (1) : Breviloquens – Krotko mowiřcy. Breviloquentia sive breviloquium – Krotkořcz w mowie. *Calep* 139a.

f. *Wymawiařcy, artykułujřcy dřwiřki mowy (o sposobie artykulacji)* (4) :

W przen:

Wyrażenie: »jřzyk mowiřcy« (1): iřko iřzyk mowiřcy w cřłowieku nie moř fie dzielić od cřłowiekř mowiřcego. *SarnUzn D*.

a. *W funkcji rzeczownika* (3) : *Mřcz* 227b; Dentiloquus Per dentes loquens, obese loquens propter absentiam dentium quos linguam includere et gubernare constat. – Przez zębi mowiřci. *Calep* 306a; Tardiloquus qui tarde loquitur ... Der langřam redt – Gnuřnie mowiřci. *Calep* 1047b.

g. *Eufemizm na okreřlenie obcowania erotycznego* (1) : pythřł go [*Daniel řwiřdka*]/ pod iřkimeř thy widział drzewem tř přniř s tym młodziřncem mowiřcř [*eos conversantes adinvicem PolAnt Dan* 13/54; *eos colloquentes sibi Vulg*]? *RejZwierc* 201v.

2. *Majřcy fizycznř zdolnoř mřwienia, mogřcy mřwić; vocalis, loquens Cn* (7) :

W połřczeniu szeregowym (1): Cřemu tego sřowř [*Persona*] ięřli od ludzi ięř wzięte/ nie rozumieię o rzeczř řbo o Perřonie řywiřcey/ mowiřcey y rozumieięcey *GrzegRóżn* 113.

Szereg: »mowiřcy i sřyszařcy« (1): Wroć fiř do izby gřuch/ iuř mowiřcy y fřlyřzřcy. *Skarřyw* 99.

a. *W funkcji rzeczownika* (5) : przywiřdli mu [*Jezusowi*] gřuchego y ledwie mowiřcego [*surdum et aegre loquentem*] *BibRadz Mar* 7/32.

*W przeciwstawieniu: »niemy ... mowiący« (4): OpecŻyw 119; TarDuch B3; Aż fię tłumy dziwowały/
widząc nieme mowiące [mutos loquentes]/ włomne zdrowe BudNT Matth 15/31; WujNT Matth
15/31.*

**** Bez wystarczającego kontekstu (2) : Loquens, Mowiący Mqcz 197b; Fans – Mowiąci. Calep
408b.*

Synonimy: 1. gadający, każący, obwieszczający, oznajmujący, rozmawiający, uczący.

Cf MOWIĆ, WIELOMOWIĄCY

KK